

forskere. På den anden side er afgrænsningen til tyske, franske og britiske aktører og positioner ganske traditionel. På konventionel realistisk vis antages de øvrige medlemsstater at være inferiøre aktører, som i bund og grund ikke har væsentlig indflydelse på processen. I de sidste faser af den periode, som analysen omfatter, er det altså ni ud af tolv stater, som antages at være uden særlig indflydelse. En ret diskutabel antagelse.

Bogen har et klart revisionistisk sigte, dvs. der fremlægges analyser med tilhørende konklusioner, som strider mod velkendte tolkninger, som der blandt integrationsforskere hidtil har været bred enighed om. Det er modigt gjort, men Moravcsik mener formentlig, at han er væbnet til tænderne, og at han kan affærdige kritik med henvisning til, at „the evidence“ i meget høj grad underbygger de konklusioner, han fremkommer med.

Med hensyn til bogens svage eller i det mindste diskutabile sider vil jeg fremhæve, at den meget detaljerede historiskrivning unægtelig får bogen til at fremtræde som mere imponerende, end den måske i virkeligheden er. Piller man det historisk narrative ud, vil man få øje på en analyseramme og et forskningsdesign, som måske nok er sofistikeret, men også noget mekanisk. Som en anden god forsvarsadvokat får Moravcsik desuden fremstillet problemstillinger samt teoretiske og analytiske valg på en sådan måde, at han ikke får meget besvær med at nå frem til forudsigelige analytiske og konkluderende pointer.

Bogen vil forhåbentlig alligevel være med til at sætte nye standarder for seriøs forskning i europæisk integration. Det betyder ikke, at jeg plæderer for en ukritisk overtagelse af Moravcsiks forskningsdesign. Derimod mener jeg, at han med sin bog har skabt en chance for, at

den faglige diskussion om standarder og design kan komme til at foregå på et højere og mere sofistikeret niveau end hidtil. Moravcsik vil med sin bog uden tvivl komme til at bidrage til den stolte amerikanske tradition inden for integrationsforskningen (jf. også Lynne Rienners bogserie *The State of the European Union*). Fra Ernest Haas, Karl Deutsch og fremad har amerikanske forskere været i stand til at øve en meget væsentlig indflydelse på forskningsdagsordenen vedrørende europæisk integration. Fra europæisk side har man skiftevis været imponeret og beskæmmet over dette, men på paradoksalt vis er man alligevel meget tilbage fra at skabe de institutionelle rammer, som kunne ændre den asymmetriske transatlantiske balance på dette område, blandt andet et fælles indre marked for europæisk integrationsforskning.

Knud Erik Jørgensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jacob Torfing, *New Theories of Discourse. Laclau, Mouffe and Zizek*, 1999, £ 15.99, Oxford: Basil Blackwell, 342 s.

Som denne bogs titel antyder, er der tale om et bidrag inden for omegnen af den efterhånden ret velkendte britiske diskursanalyse, og hovedvægten er klart placeret på de tanker, som Ernesto Laclau og Chantal Mouffe har formuleret i deres hovedværk fra 1985 (*Hegemony and Socialist Strategy*), samt på de efterfølgende bidrag fra disse to personer. Hertil kommer lejlighedsvis præsentationer af nogle af de overvejelser, som sloveneren og psykoanalytikeren Slavoj Zizek har formuleret i sine otte bøger.

forskere. På den anden side er afgrænsningen til tyske, franske og britiske aktører og positioner ganske traditionel. På konventionel realistisk vis antages de øvrige medlemsstater at være inferiøre aktører, som i bund og grund ikke har væsentlig indflydelse på processen. I de sidste faser af den periode, som analysen omfatter, er det altså ni ud af tolv stater, som antages at være uden særlig indflydelse. En ret diskutabel antagelse.

Bogen har et klart revisionistisk sigte, dvs. der fremlægges analyser med tilhørende konklusioner, som strider mod velkendte tolkninger, som der blandt integrationsforskere hidtil har været bred enighed om. Det er modigt gjort, men Moravcsik mener formentlig, at han er væbnet til tænderne, og at han kan affærdige kritik med henvisning til, at „the evidence“ i meget høj grad underbygger de konklusioner, han fremkommer med.

Med hensyn til bogens svage eller i det mindste diskutabile sider vil jeg fremhæve, at den meget detaljerede historiskrivning unægtelig får bogen til at fremtræde som mere imponerende, end den måske i virkeligheden er. Piller man det historisk narrative ud, vil man få øje på en analyseramme og et forskningsdesign, som måske nok er sofistikeret, men også noget mekanisk. Som en anden god forsvarsadvokat får Moravcsik desuden fremstillet problemstillinger samt teoretiske og analytiske valg på en sådan måde, at han ikke får meget besvær med at nå frem til forudsigelige analytiske og konkluderende pointer.

Bogen vil forhåbentlig alligevel være med til at sætte nye standarder for seriøs forskning i europæisk integration. Det betyder ikke, at jeg plæderer for en ukritisk overtagelse af Moravcsiks forskningsdesign. Derimod mener jeg, at han med sin bog har skabt en chance for, at

den faglige diskussion om standarder og design kan komme til at foregå på et højere og mere sofistikeret niveau end hidtil. Moravcsik vil med sin bog uden tvivl komme til at bidrage til den stolte amerikanske tradition inden for integrationsforskningen (jf. også Lynne Rienners bogserie *The State of the European Union*). Fra Ernest Haas, Karl Deutsch og fremad har amerikanske forskere været i stand til at øve en meget væsentlig indflydelse på forskningsdagsordenen vedrørende europæisk integration. Fra europæisk side har man skiftevis været imponeret og beskæmmet over dette, men på paradoksalt vis er man alligevel meget tilbage fra at skabe de institutionelle rammer, som kunne ændre den asymmetriske transatlantiske balance på dette område, blandt andet et fælles indre marked for europæisk integrationsforskning.

Knud Erik Jørgensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jacob Torfing, *New Theories of Discourse. Laclau, Mouffe and Zizek*, 1999, £ 15.99, Oxford: Basil Blackwell, 342 s.

Som denne bogs titel antyder, er der tale om et bidrag inden for omegnen af den efterhånden ret velkendte britiske diskursanalyse, og hovedvægten er klart placeret på de tanker, som Ernesto Laclau og Chantal Mouffe har formuleret i deres hovedværk fra 1985 (*Hegemony and Socialist Strategy*), samt på de efterfølgende bidrag fra disse to personer. Hertil kommer lejlighedsvis præsentationer af nogle af de overvejelser, som sloveneren og psykoanalytikeren Slavoj Zizek har formuleret i sine otte bøger.

Torfings sigte er at levere en introduktion til Laclau og Mouffes forholdsvise beskædnede – om end også meget komplicerede – forfatterskab. Dette forehavende realiseres på kompetent og grundig vis, men med den kvalifikation, at der næppe er mange „undergraduates“, der bliver udsat for en pædagogisk aha-oplevelse. Men som supplerende grundbog og for studerende med gode forkundskaber udgør Torfings bog en tankevækkende og meget spændende fremstilling. Diskursanalysen sættes ind i en filosofihistorisk kontekst, hvorved det tydeliggøres, hvilke grundproblemer der søges løst. Dernæst præsenteres diskursanalysens hovedbegreber (navnlig begreberne om diskurser, antagonismer og hegemoni). Bogen illustrerer også, hvorledes diskursanalysens begreber kan anvendes i forhold til konkrete empiriske problemstillinger, såsom nationalisme, mediepolitik og velfærdsstatspolitik. Endelig afrundes bogen med en diskussion af, hvorledes diskursanalysen kan udvikle etiske og demokratiske fordringer til den politiske proces. Diskursanalytikerne er fortalere for, hvad de selv kalder „radikalt, pluralistisk demokrati“.

Igennem bogen bliver der overbevisende argumenteret for diskursanalysens relevans. Diskursanalysen er relevant, eftersom den mere end nogen anden tilgang insisterer på at forstå det moderne samfunds forskellige og flydende konfliktlinjer, samt hvorledes sproglige aspekter er dybt involveret i konstruktionen af den samfundsmæssige orden. På sæt og vis har diskursanalysen leveret fire væsentlige indsigter med stærk politologisk relevans, som kan sammenfattes på følgende måde: 1) Den politiske proces er en sproglig proces, der involverer brug af ideer, metaforer, manipulation og ideologisk forførelse; 2) præferencer og inte-

resser er endogene, dvs. de skabes og modificeres af de politiske aktører, dvs. politik involverer en kontinuerlig skabelse af den sociale orden; 3) politik er altid konfliktbaseret i mere eller mindre grad; og 4) en demokratisk orden vil altid indeholde et hegemonisk element, hvor visse værdier og holdninger realiseres på bekostning af andre værdier og holdninger.

Sammenlagt udgør diskursanalysen et perspektiv, som fastholder, at den politiske videnskab bør analysere den sociale orden som en processuel, magtfunderet og konfliktfyldt konstruktion. Og alt dette er ikke hørt før, for diskursanalysen bryder ganske effektivt med de teorier, der nok behandler de samme problemstillinger, men som fortsat plages af reduktive og stærkt essentialistiske overtoner. Diskursanalysen tænker samfundet på en anden måde end marxismen, rational choice teorierne, de klassiske magtteorier, strukturfunktionsanalysen og den tyske systemteori (Habermas og Luhman). Der er tale om et nyt bidrag.

New Theories of Discourse lider dog alligevel under en skæv perspektivering. Forfatteren afstår i for stort et omfang fra at relatere diskursanalysen til den almindelige politologiske litteratur, hvorfor præsentationen ofte antager karakter af diskursanalytisk privatkorrespondance. Et eksempel: Naturligvis er Jacques Derrida ikke hvem som helst, men at bruge ham som indgang til en diskussion af begrebet politik – uden overhovedet at nævne Easton, Dahl, Lindblom, eller Rokkan og Lipset, forekommer politologisk anstødeligt. Problemet bliver ikke mindre af, at politik herefter defineres som „constitutive decisions in an undecidable terrain“ (p. 67). En definition, der i udpræget grad leder tankerne over i en ganske almindelig politologisk tankegang, ja nærmest i armene på David Easton og den

klassiske pluralisme. Beslutningsbegrebet er særdeles centralt i Eastons definition af politik.

Den afgørende svaghed i denne bog ligger imidlertid gemt et helt andet sted. Det spørgsmål, som har rumsteret rundt i kulisserne siden 1985, er naturligvis: Hvorledes skal man så anvende diskursanalysen i empirisk sammenhæng? Her må man desværre konstatere, at denne bog ikke bringer debatten videre, for Torfing insisterer reelt på, at diskursanalysen skal forblive på det metateoretiske plan, og at der ikke bør formuleres metodiske retningslinjer for diskursanalysens anvendelse. Torfing fortæller os, at sådanne retningslinjer bør ikke formuleres på forhånd. Man er nødt til at generere metoden ud fra de problemer, man støder på i den konkrete forskning. Hvorfor diskursanalysen eksempelvis ikke kan anvende almindelig kvalitativ metode, må derefter stå hen i det uvisse.

Problematikken stikker imidlertid endnu dybere. For det er i virkeligheden ikke det metodiske, der udgør hovedproblemet. Der er en lang række uklarheder, der hidrører fra det forhold, at diskursanalysen – som præsenteret i denne bog – er svagt udviklet på et epistemologisk plan. Om end Torfing anvender begrebet „teori“ er det helt grundlæggende uklart, hvilken erkendelsesteoretisk funktion de centrale begreber har: Skal vi forstå, eller skal vi forklare – eller eventuelt begge dele? De indledende kapitler slår fast, at der ikke kan udvikles specifikke kausalhypoteser om konkrete forhold. Nuvel – skal begreberne så anvendes i hermeneutisk øjemed? Svaret forbliver ukendt, eftersom der ikke bruges knofedt på en videnskabssteoretisk præcisering.

Problemet er blot, at diskursanalysen ikke kommer ud over sengekanten, med mindre den løbende præciserer sit eget

standpunkt og rejser en række specifikke spørgsmål. I mødet med empirien er abstrakte begreber, som ikke på forhånd er knyttet til noget bestemt, ret ubrugelige. Man risikerer, at den empiriske indsigt begrænser sig til „genbeskrivelse“, samt udsagn, der beror på analogislutninger, hvis erkendelsesteoretiske værdi alene består i, at virkeligheden tilsyneladende ligner en række begreber. Oftest er det lidt mere ophidsende at finde noget, der ligner en sammenhæng – det være sig mellem symbolbetydninger eller traditionelle kausalfaktorer.

Nu er det imidlertid ikke sådan, at diskursanalysen principielt er ude af stand til at udvikle egentlige forklaringer. Det er kun den hypotetisk-deduktive type, man ikke kan levere (eftersom alle faktorer varierer). Det er dog også ganske tydeligt, at Torfing mange gange selv anvender diskursanalysen i kausalanalytisk øjemed, idet det eksempelvis slås fast, at „the concept of discourse also has an explanatory role ...“ (p. 81). I kapitlet om den moderne velfærdsstat er det også indirekte tydeligt, at der ønskes leveret forklaringer på, hvorfor velfærdsstaten er blevet dannet, og hvorfor den er vokset til et omfattende institutionelt kompleks. Diskursanalysens status som forklaringsredskab burde være diskuteret i et selvstændigt kapitel i denne bog og samtidig suppleret med en række metodiske retningslinjer.

Der er et hav af andre spændende problemstillinger, som kunne diskuteres. Der er dog en enkelt, som bør berøres. Torfing diskuterer struktur-aktør problematikken og når frem til, at der er „grænser for det mulige“ og „Indeed, the most important limit to the possible remains the opposition from antagonistic forces of various kinds“ (pp. 153-154). Forfatteren søger her at imødegå standardkritikken mod

diskursanalysen: At den skulle være voluntaristisk. Torfing har ret i, at diskursanalysen ikke er voluntaristisk i egentlig forstand, eftersom antagonismer netop blokerer for det mulige. På den anden side er det oplagt, at diskursanalysen har svært ved at forholde sig til strukturelle begrænsninger. Diskursanalysen fokuserer på dynamiske processer, men ret ofte er det imidlertid sådan, at det interessante ikke består i, hvorfor den ene diskurs afløser den anden. Det interessante kan i den grad også bestå i, hvorfor nye politiske diskurser tilsyneladende ikke afstedkommer større forandringer. En diskurs er bundet til bestemte materielle og sociale eksistensbetingelser, og hvis disse ændrer sig, så ændrer diskurserne sig også. Men det modsatte er ikke nødvendigvis tilfældet, og slet ikke over kort sigt. Skiftet fra, hvad Torfing kalder den „keynesianske velfærdsdiskurs“ til den schumpeterianske „workfare-state-diskurs“, er ganske instruktiv i så henseende.

For det første har „workfare“ (tvungen aktivering) altid været en del af velfærdsstatens grundlag. For det andet – og i en dansk sammenhæng – er velfærdsstaten vel mindst lige så keynesiansk i dag som tidligere. Naturligvis er det ideologiske grundlag blevet strammet op, men det bortforklarer dog ikke, at der sideløbende med introduktionen af „workfare“-diskursen fortsat har været stigende offentlige udgifter og rundt regnet en en mio. danskere på offentlig forsørgelse. Der kan således være langt fra B.T.-overskrifter til reel politisk praksis.

Kritikken skal imidlertid ikke overskygge det forhold, at denne bog er interessant og i langt højere grad befriet fra den kryptering, der var forbundet med Laclau og Mouffes bog fra 1985. Træk i arbejdstøjet og læs den.

Jens Peter Frølund Thomsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet